Các rối loạn phát triển ở trẻ em

PGS. TS. BS. Trần Diệp Tuấn Bộ Môn Nhi Đại Học Y Dược TPHCM Thể chất Vận động (thô, tinh) Ngôn ngữ Hành vi Giao tiếp xã hội Khả năng tư duy...

10 tháng

6 tháng

3 tháng

12 tháng

So sinh

6 tháng

So sinh

- ✓ Cân nặng tăng 3 lần khi 1 tuổi
- ✓ Chiều cao tăng gấp rưỡi

Dịch tễ học (Mỹ)

Rối loạn phát triển (~15% trẻ)	Tần suất lưu hành/1.000
Chậm phát triển tâm thần	25
Kém khả năng học tập	75
RL khiếm khuyết tập trung	30-50
RL phổ tự kỷ	6
Bại não	2-3
Phương hại về thính hoặc thị giác	1-3

Ca lâm sàng 1

Bé Huy, trai, 13 tháng tuổi.

Bé sinh thường đủ tháng, CNLS = 3,2kg.

Mẹ bé có thai kỳ bình thường.

Lúc 6 tháng tuổi, trong đợt khám định kỳ bs ghi nhận trẻ kiểm soát đầu không tốt.

Hiện tại, bé gọi "mama" với mọi người và thực hiện được mệnh lệnh 1 bước. Trẻ uống nước bằng ly được. Bé lăn tròn được, nhưng chưa thể ngồi và đứng.

CN = 8.4 kg, CC = 75 cm, VD = 46 cm;

Phản xạ trương lực cổ bất đối xứng (+)

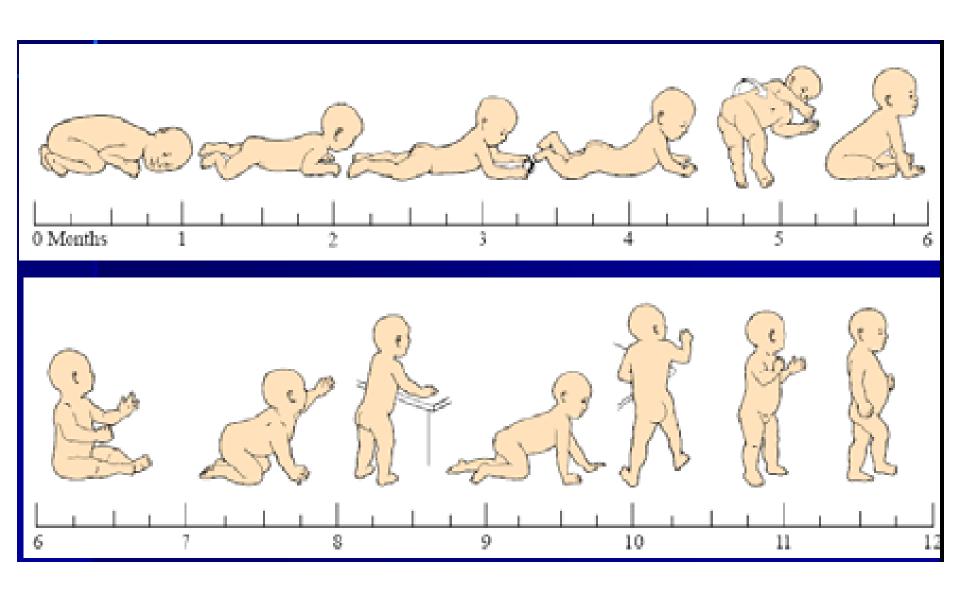
Tăng trương lực cơ, đặc biệt là 2 chi dưới.

Tăng phản xạ gân xương.

RỐI LOẠN PHÁT TRIỂN VẬN ĐỘNG: BẠI NÃO

Phát triển vận động – năm đầu

Lưu ý khi đánh giá vận động

- Quan sát trẻ ở nhiều tư thế
 - ngửa
 - sấp
 - kéo ngồi lên
 - ngồi
 - đứng có trợ giúp
 - treo trẻ ở vùng bụng

- Chú ý bàn tay của bé
- Nhìn tư thế tự nhiên
 - chân ếch
 - chân bắt chéo
- Không chỉ là khi nào trẻ thực hiện được, mà còn là thực hiện như thế nào

Dấu hiệu sớm của bại não

Stiffness, with the knees bent or with legs separated, occurs more commonly in the child with spasticity and athetosis combined (see below).

Dấu hiệu sớm của bại não

Nhận diện – Dấu gợi ý của bại não

Tháng tuổi	Dấu hiệu gợi ý
2	Lật trước 3 tháng gợi ý hypertonia
4	Kém kiểm soát đầu, chân bắt chéo
6	Tồn tại phản xạ nguyên phát
7	Ngồi W gợi ý: co cứng cơ khép hoặc hypotonia
9	Không tự ngồi được
12	Không thể tự kéo và đứng lên

Ca lâm sàng 2

Bé trai 18 tháng tuổi đến khám định kỳ. Mẹ lo vì bé chỉ nói "mum mum", "baba" và "mama". Ngoài ra vẫn chưa nói một từ nào khác.

Mẹ bé muốn biết liệu bé có bình thường không?

RL PHÁT TRIỂN NGÔN NGỮ: CHẬM NÓI

Trẻ chậm nói

Những điều sau đây có đúng không?

- "nó là bé trai, sẽ nói muộn hơn"
- "chị nó nói dùm nó rồi, nó sẽ nói chậm hơn"
- "trẻ sinh đôi luôn chậm nói"
- "tôi nói khi lên 3, thẳng bé cũng sẽ vậy thôi"

PHÁT TRIỂN LỜI NÓI BÌNH THƯỜNG

- 1-6 tháng u ở đáp ứng với lời nói
- 6-9 tháng bập bệ
- 10-11 thg mama, baba (vô nghĩa)
- 12 tháng mama, baba (đúng nghĩa)
 - (Trung bình tăng 1 từ / tuần)
- 24 tháng >50 từ, cụm 2 từ
- Từ 3 tuổi cụm 3 từ, đặt câu hỏi, kể chuyện
- Từ 4 tuổi câu 6-8 từ, 4 màu, đếm đến 10

Nhận diện - Quy tắc số 4

Tuổi	Ngôn ngữ thể hiện	Hiểu được bởi một người lạ
1	Những từ đơn	1/4
2	Kết hợp 2 từ	2/4
3	Câu 3 từ	3/4
4	Câu 4 từ trở lên	4/4

Ca lâm sàng 2

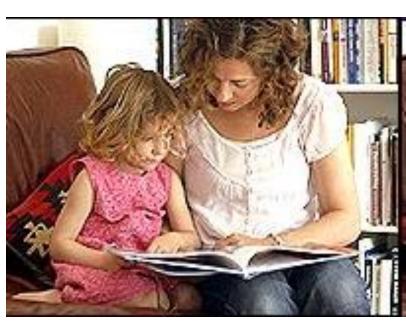
Bé trai 18 tháng tuổi đến khám định kỳ. Mẹ lo vì bé chỉ nói "mum mum", "baba" và "mama". Ngoài ra vẫn chưa nói một từ nào khác.

Mẹ bé muốn biết liệu bé có bình thường không? Chậm nói (Denver II: vận động thô và tinh tế, ngôn ngữ, xã hội)

Bạn muốn biết thêm về điều gì? Nguyên nhân

Nhận diện – Nguyên nhân chậm nói

- Thiểu năng trí tuệ*
- Điếc / nghe kém*
- Trẻ nói muộn*
- Hai ngôn ngữ
- Tự kỷ
- Bại não
- Câm chọn lọc
- Môi trường TL-XH nghèo nàn
- RL ngôn ngữ chuyên biệt (RLNN thể hiện và RLNN cảm thụ-thể hiện)

^{* 3} nguyên nhân phổ biến của chậm nói

THIỀU NĂNG TRÍ TUỆ

Định nghĩa thiểu năng trí tuệ

"Thiểu năng trí tuệ là tình trạng kém khả năng, đặc trưng bởi những hạn chế đáng kể về chức năng trí tuệ và hành vi thích ứng như được thể hiện trong các kỹ năng về nhận thức, xã hội, và thích ứng có ích"

AAMR, 2002

(Hiệp hội Mỹ về chậm phát triển tâm thần)

Thiểu năng trí tuệ

- "Giới hạn đáng kể về chức năng trí tuệ" = IQ < 2SD so với giá trị trung bình
- IQ trung bình trong dân số = 100
- SD = 15
- Chậm phát triển tâm thần khi < 70

- Thường được chấn đoán từ 3-8 tuổi
- Càng nặng càng được chẩn đoán sớm
- Thể hiện qua chậm nói, chậm phát triển, có các vấn đề về học tập tại trường

ĐIẾC / NGHE KÉM

Nghe kém ——> chậm nói

Biểu hiện thường gặp nhất:

- 1. Không đáp ứng với lời nói/tiếng ồn
- 2. Phát triển lời nói kém

Biểu hiện ít gặp hơn:

- 1. Những vấn đề về hành vi kém chú ý, nói to, mơ màng...
- 2. Những vấn đề về thăng bằng Dùng ngón tay ngoáy tai

Đánh giá thính lực

Test điện sinh lý

- Brainstem evoked response audiometry (BERA, ABR, BAER)
- Otoacoustic emission (OAE)
- Tympanometry (Nhĩ lượng)
- Electro-cochleography (ECochG or EcoG)

BERA

Tuổi phát hiện trung bình

Điếc TKCGBS vừa/nặng: 23 tháng

Điếc TKCGBS nhẹ: 3-4 tuổi

Điếc một bên hoặc điếc tần số cao: 5-6 tuổi

Ca lâm sàng 3

Gia Bảo là một bé trai

2 tuổi: thường thể hiện sự lo âu, sợ sệt trong môi trường mới và thường bám theo cha mẹ. Gia Bảo chỉ sử dụng từ đơn và biết khoảng 7-8 từ vựng. Thường thì bé hầu như không nói. Gia đình cũng lo lắng về tình trạng chậm biết nói của trẻ.

5 tuổi: "cụ non". Gia đình lo lắng về hành vi gây hấn, đánh hoặc cắn người khác. Hoạt động trong ngày thường không đa dạng. Bé không chơi trò tưởng tượng với trẻ khác. Không chia sẽ niềm vui. Thích xem vài chương trình và video ưa thích.

RLPT VỀ GIAO TIẾP XÃ HỘI: TỰ KỶ

Biểu hiện cần lưu ý về ngôn ngữ, nhận thức, xã hội và cảm xúc

Tháng tuổi	Mong đợi	Biểu hiện cần lưu ý	
2	Cười, phát ra tiếng	Không cười – khiếm khuyết về nhận thức và xã hội	
6	Bập bẹ - lập lại các phụ âm / nguyên âm	Không bập bẹ – vấn đề về thính giác?	
12	Cử chỉ, hiểu 50 từ, nói từ đầu tiên	Không đáp ứng với tên gọi hoặc từ nói, thiếu sử dụng cử chỉ để chỉ cái mong muốn	
18	7-10 từ chức năng, nhận diện bộ phận cơ thể, làm theo mệnh lênh	Thiếu từ, không làm theo mệnh lệnh mới, không dùng ngón trỏ để chỉ vật quan tâm của mình cho người khác	
24	Đóng vai, cụm 2 từ, liên kết mệnh lệnh 2 bước	Thiếu cụm 2 từ, không biết chơi đóng vai / biểu tượng	

Protodeclarative pointing

Protodeclarative pointing is the use of the index finger to indicate an item of interest to another person. Toddlers typically learn to utilize protodeclarative pointing to communicate their concern for an object to others.

The absence of protodeclarative pointing is predictive of the later diagnosis of autism. The presence of protodeclarative pointing can be assessed by interview of the parent or caregiver. As a screening question, Baron-Cohen and colleagues (1992, 1996) have demonstrated that the absence of a positive response to an inquiry about protodeclarative pointing is predictive of the later diagnosis of autism. Screening questions include "Does your child ever use his/her index finger to point, to indicate interest in something?" The absence of a positive response to this question suggests the need for a specialized assessment for possible pervasive developmental disorder.

Below are 2 quotes from:

http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=2043155

Both pointing and other gestures can be used to request something (protoimperative) or to comment on the world (protodeclarative).

"Protoimperative gestures serve to request objects or actions (e.g., raising arms above head in an apparent bid to be picked up by a caregiver or pointing to an otherwise unreachable toy) and protodeclarative gestures apparently serve to co-orient a baby and a caregiver toward the same object or event (e.g., pointing to a dog while uttering "doggie!"; Baron-Cohen, 1999; Bates, Camaioni, & Volterra, 1975)."

Pointing and Theory of Mind:

"Pointing to share attention to distant events or objects is widely held to be diagnostic of an infant's abilities to represent others as psychological agents with perspectives that differ from that of the infant. In this perspective, pointing to request things signifies only that babies perceive others as causal (as opposed to mental) agents. Thus, protoimperative gestures are held to constitute babies' attempts to manipulate others' behaviors or to manipulate the world through others' behaviors, whereas protodeclarative gestures are held to constitute evidence of babies' attempts to manipulate others' minds or states of knowledge and therefore imply the possession by the signaler of a nascent theory of mind." This article from 2007 is called "A New Look At Infant Pointing". It summarizes past research, and proposes that infant pointing is actually more complex than once thought. The most interesting and reader-friendly part of the article is a table of examples of NT children pointing. You can see for yourself the rich variety of purposes the point fulfills, even at age 12 months +/-. Here's the link. The table is on page 5.

http://email.eva.mpg.de/~tomas/pdf/Liszkowski_ChildDevlp_07.pdf

This Little Einsteins book has lots of pictures of the characters pointing. It can help encourage your child to point, and help them learn to follow a point. The pictures can also be used to talk about gaze -- some of pictures show the characters looking at the item of interest, and others show them looking at the reader while pointing.

At the same time, it teaches about colors, the artist Van Gogh, and famous world landmarks like the pyramids, Big Ben, and the Golden Gate bridge.

The book is called "Mission: Color Discoveries." Here's further info from Amazon.

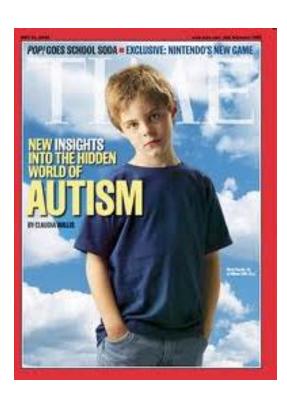
http://www.amazon.com/Disneys-Little-Einsteins-Mission-Disco

<u>veries/dp/B000TSQFNO/ref=sr_1_24?ie=UTF8&s=books&qid =1205408948&sr=1-24</u>

Tự kỷ - triệu chứng

Trẻ tập đi

- chậm nói
- không lắng nghe
- trong thế giới riêng của trẻ
- kém trong tiếp xúc ánh mắt
- kém trong chơi đóng vai
- những vấn đề về hành vi
- có sự thoái lui về kỷ năng nói và xã hội
- hành vi lập lại xuất hiện lúc khoảng 3 tuổi

Bé trai tự kỷ và đồ chơi xếp thành đường thẳng

Tầm soát tự kỷ lúc 18 tháng

Khám định kỳ trẻ 18 tháng tuổi cần đặt câu hỏi với cha / mẹ và quan sát trực tiếp để đánh giá trẻ về

Xã hội	Ngôn ngữ	Chơi
Dùng cử chỉ: chỉ trỏ vẩy tay lắc đầu	Dùng 7-10 từ Hiểu mệnh lệnh 1 bước	Tham gia vào trò chơi đóng vai đơn giản

Nhận diện – Tự kỷ

Tam chứng

- ✓ Phương hại về tương tác xã hội
- ✓ Phương hại về giao tiếp
- ✓ Hành vi bị hạn chế, lập đi lập lại

Ca lâm sàng 4

Thiện, bé trai 7 tuổi, học sinh lớp 1.

Mẹ lo lắng về hành vi của trẻ, và rằng trẻ không nghe lời Trẻ sinh đủ tháng, CNLS = 3,3 kg, mẹ thai kỳ bình thường 3 tuổi vào lớp mầm, bị cô than phiền là không ngồi yên, quậy phá, thỉnh thoảng đánh bạn. Mẹ cho ở nhà.

4 tuổi, bé té từ trên bàn và khâu ở cằm 3 mũi

5 tuối vào lớp lá, không nghe theo hướng dẫn của cô, chạy quanh lớp, không tập trung, không ngồi yên, ồn ào và quậy phá. Ở nhà mẹ bé nói bé lì, không vâng lời, hay cãi, không làm bài tập.

Cha bé lúc nhỏ được xếp vào loại "ngỗ nghịch"

Khám: không gì đặc biệt, nhưng trong phòng khám thì bé chạy quanh, chạm cái này cái kia, nghịch nước/lavabo...

RL PHÁT TRIỂN VỀ HÀNH VI: RL TĂNG ĐỘNG – KÉM CHÚ Ý (ADHD)

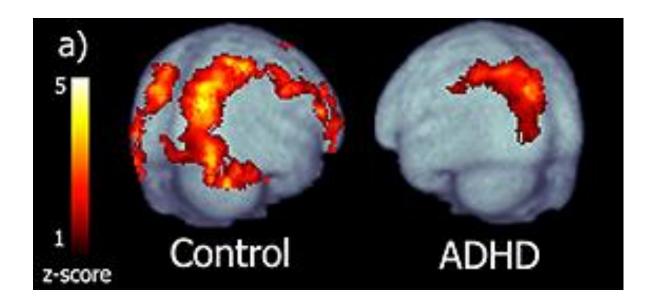
"thằng bé hiếu động quá mức, nó ngồi không yên"

"con tôi hay quên, nó không chú ý lắng nghe"

ADHD

So vởi trẻ bình thường thì trẻ với ADHD có vùng vỏ não vùng đỉnh bên phải kém hoạt động hơn khi thực hiện công việc giải quyết vấn đề đòi hỏi sự tập trung.

Children with ADHD have less activity in parietal brain areas while performing attention-demanding problem-solving tasks.

24 ADHD Children Scanned

The researchers studied brain scans of 24 ADHD children (with hyperactivity) and found that the right parietal lobes in children with ADHD did not function as well as in children without ADHD. The right parietal lobes are associated with the development of coping strategies.

Prof Vance, who is based at Melbourne's Royal Children's Hospital, says these children will do anything to feel in control of their situation. They have negative, oppositional ways of relating, for instance, changing the rules of a game endlessly and arguing back. "This discovery has the real potential to improve treatment strategies for ADHD, to enable these children to better manage the demands of their family and school relationships," he said. "It cannot be assumed that ADHD behavior is the fault of bad parenting or lack or discipline."

ADHD

Kém chú ý

- Dễ bị phân tán
- Khó tập trung vào 1 việc
- Dễ chán sau vài phút
- Khó hoàn thành 1 việc
- Khó khăn trong bài tập
- Không chú ý lắng nghe
- Mơ màng
- Khó làm theo chỉ dẫn

Tăng động

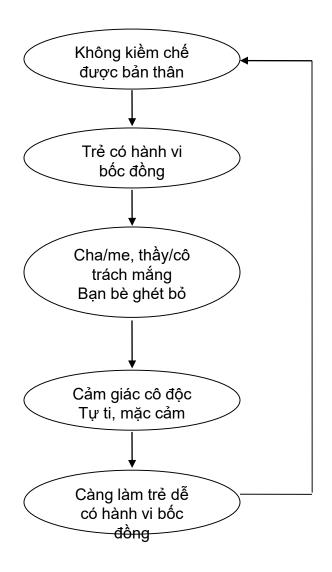
- Ngồi không yên
- Nói liên tục
- Loay hoay chạm vật này chơi vật kia
- Vận động liên tục
- Khó thực hiện những nhiệm vụ cần sự yên lặng

Bốc đồng

- Không kiên nhẫn
- Chen ngang (lời nói, trò chơi)
- Dễ nỗi đóa mà không kịp nghĩ đến hậu quả

Vòng lần quần tai ác bất lợi cho trẻ ADHD

Nhận diện – ADHD

- Không có công cụ chấn đoán chuyên biệt
- EEG và hình ảnh não bình thường
- Một số trắc nghiệm tâm lý là hữu ích nhưng không giúp chẩn đoán xác định

- Tầm soát ADHD bằng SNAP IV
- Chẩn đoán dựa vào DMS-V

TIẾP CẬN TRỂ RL PHÁT TRIỂN

Nhận diện rối loạn phát triển

- Lo lắng của cha mẹ
- Quan tâm của bác sĩ
- Các công cụ tầm soát
 - Chỉ số phát triển (ví dụ: IQ...)
 - Quy tắc số 4
 - Thính lực
 - Denver II (vận động thô và tinh tế, ngôn ngữ, xã hội)
 - M-CHAT, SNAP IV
- Khám toàn diện
- Chẩn đoán bằng DSM-5
- Tầm soát nguyên nhân

Chậm phát triển?

- Thường dưới 2 độ lệch chuẩn so với giá trị trung bình theo tuổi niên biểu
- Điều chỉnh theo sự non tháng
- Loại
 - Toàn thể
 - Lĩnh vực duy nhất
 - Sự chậm không điển hình

Chronological age refers to the period that has elapsed beginning with an individual's birth and extending to any given point in time.

Khi nào chẩn đoán được thực hiện?

- Bại não: trung bình lúc 10 tháng
- Thiếu năng trí tuệ: bởi bác sĩ trong 75% trường hợp / trung bình trước 39 tháng
- Nghe kém/điếc: nặng khoảng 23 tháng, nhẹ và vừa 3-4 tuổi, một tai / điếc tấn số cao 6 tuổi
- Rối loạn phổ tự kỷ: trung bình lúc 3 tuổi
- ADHD: trước tuổi đi học hoặc ngay sau đó

XỬ TRÍ VÀ CAN THIỆP

- Vấn đề về y khoa
- Can thiệp về mặt giáo dục
- Tâm lý xã hội
 - nổi đau / mất mát
 - điều chỉnh
 - hỗ trợ gia đình
 - nhận sự hỗ trợ từ cộng đồng
 - nhà trường

NGUYÊN TẮC ỨNG XỬ

- Hỏi trước khi bạn giúp
- Cần nhạy cảm với các tiếp xúc cơ thể
- Suy nghĩ trước khi nói
- Đừng giả định điều gì

Đối với người ngồi xe lăn

- Xe lăn là một phần không gian cá nhân
- Nhìn và nói trực tiếp hơn là qua người khác
- Thoải mái và nói một cách tự nhiên
- Nói ở mức ngang tầm mắt
- Suy nghĩ trước khi chỉ đường đi
- Dùng từ ngữ thích hợp
- Chào hỏi thích hợp
 ví dụ: bắt tay ngay cả khi họ có hạn chế

Đối với trẻ tự kỷ

- · Cần rõ ràng, không mở hồ
- Đừng giả định họ hiểu các qui tắc xã hội
- Dùng hình ảnh, checklist
- Giải thích từng bước một
- Tập tính kiên nhẫn với họ
- Đừng dễ dàng bực tức
- Ghi nhớ những gì họ nghe và thấy

KÉT LUẬN

- Phần lớn các rối loạn về phát triển biểu hiện trước tuổi đi học
- Có thể nhận diện thông qua hình thái học hoặc qua những ghi nhận về chậm phát triển ở một lĩnh vực nào đó
- Nhận diện sớm rất quan trọng để có kế hoạch và can thiệp sớm

Mục tiêu bài giảng

- Nêu được định nghĩa của rối loạn phát triển (RLPT)
- Biết các lĩnh vực phát triển của trẻ/các rối loạn tương ứng
- Nêu được các nguyên nhân chính của RLPT
- Nhận diện được một số RLPT thường gặp
- Nêu được cách tiếp cận đối với trẻ có vấn đề về phát triển
- Biết một số công cụ tầm soát cho các RLPT tương ứng
- Biết nguyên tắc xử trí và ứng xử với trẻ RLPT

Đối chiếu thuật ngữ Việt – Anh

- Chậm nói
- Rối loạn phát triển
- Thiểu năng trí tuệ
- Điếc / nghe kém
- Trẻ nói muôn
- Môi trường TL-XH nghèo nàn
- 2 ngôn ngữ
- Tự kỷ
- Bại não
- Câm chọn lọc
- RL ngôn ngữ chuyên biệt
- RL ngôn ngữ thể hiện
- RLNN cảm thụ-thể hiện

Speech delay

Developmental disorder

Mental retardation

Hearing loss

Late talker

Psychosocial deprivation

Bilingualism

Autism

Cerebral palsy

Elective mutism

Specific language disorders (SLD)

Expressive language disorder (ELD)

Mixed receptive-expressive LD

XIN CÁM O'N!

Phần tham khảo thêm

TYPES OF CEREBRAL PALSY

SPASTIC- tense, contracted muscles (most common type of CP).

ATHETOID- constant, uncontrolled motion of limbs, head, and eyes.

> RIGIDITY- tight muscles that resist effort to make them move.

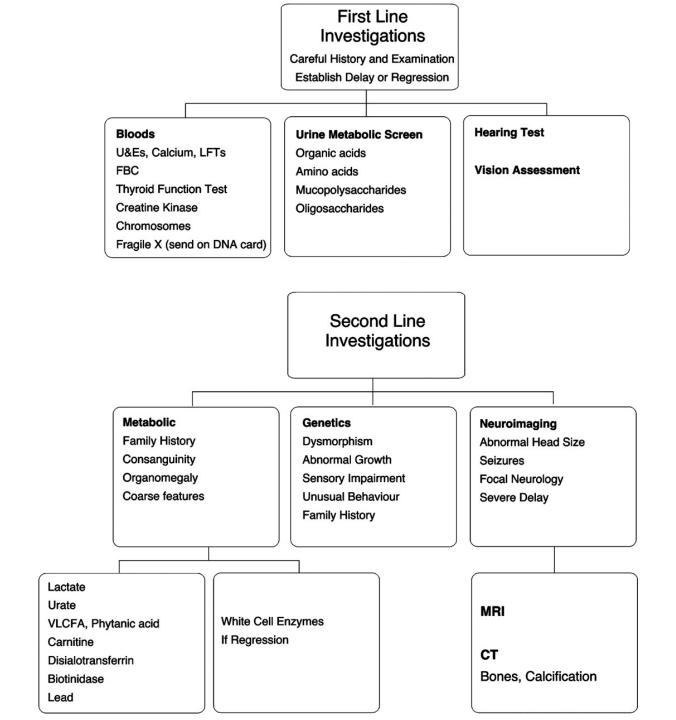
ATAXIC- poor sense of balance, often causing falls and stumbles

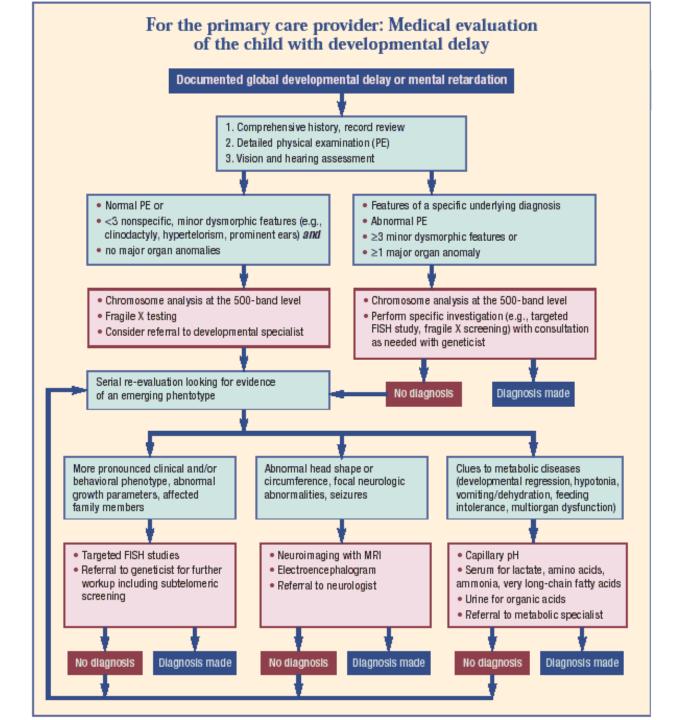
TREMOR- uncontrollable shaking, interfering with coordination.

An average child can... Signs of possible problems include... 3 months Gross motor Any differences between right and left sides of body (in strength, Lift head when lying on tummy movement or muscle tone) Lift head when pulled to sitting position Head falls back when pulled to sitting position Kick vigorously Hold back firm when held in sitting position Fine motor Follow objects from side to side with eyes Doesn't follow objects with eyes Hold object briefly in hand Persistent fisting of hands (doesn't let go of objects) Look at own hand Talking and understanding No turn-taking or variety in sounds Cry Take turns in vocalising (making voice sounds) Make two or more speech sounds Laugh Respond to sound Poor or no response to sound Search for sound with eyes Respond to mother's voice Social Enjoy being touched or picked up No preference of mother or other people Doesn't look directly at people's eyes Smile Recognise mother Intellectual Make active movements Inactive, detached (limited display of emotion) Put hands to mouth Show an active, visual interest in the world and people

Have times of being alert

•	An average child can	~	Signs of possible problems include
onths	S Gross motor		
	Lift head and chest off the ground when lying on their tummy		Cannot lift head and shoulders when lying on their tummy
	Roll over side to side		Cannot roll over
0	Sit with support and a straight back		Floppy back when held in sitting
	Bear weight on legs, stand with support		Any differences between right and left sides of body (in strengt movement or muscle tone)
	Fine motor		
	Reach for objects with each arm and hand	Ð	Obvious difference between use of right and left arms
0	Hold objects with whole hand		
	Transfer object from hand to hand	u	Persistent fisting of hands (cannot release objects)
	Hold an object in each hand		的 医多种 医二甲基二甲基甲基甲基
	Talking and understanding		
	Make four or more distinct sounds (vowels and consonants)		Not much variety in sounds being made
	Laugh in response to something		Limited social use of sound (not responsive, no turn-taking, no laughter)
ā	Search for sound by turning head	0	Not interested in sound or able to turn to sound with head and eyes
	Change behaviour when listening to sound and human conversation	O	Doesn't change behaviour in response to sound
	Social		
	Enjoy and respond to play	O	Shows no preference to mother or other people
	Anticipate touch or being lifted	0	Doesn't look at people directly in the eye
	Tum head to people		No responsive smiling or laughing
	Drink from a cup (with adult holding it)		Negative or over-reaction to touch
	Resist toys being taken away		

Một ví dụ

 Bé trai 6 tháng tuổi đến khám định kỳ. Bé chưa biết ngồi nhưng lật dễ dàng. Mẹ bé lo lắng việc bé chưa biết ngồi.

Bạn muốn biết thêm về điều gì?
 Trẻ này bình thường?

DQ =
$$\frac{\text{Tuổi vận đông}}{\text{Tuổi niên biểu}} \times 100 = \frac{5 \text{ tháng}}{6 \text{ tháng}} \times 100 = 83$$

Nhận diện rối loạn phát triển

Chỉ số phát triển (Developmental Quotient)
 DQ = (Tuổi phát triển / tuổi niên biểu) X 100

```
>= 85 làm an lòng cha / mẹ (bình thường)
```

71 – 84 theo dõi sát (chậm nhẹ đến vừa)

<= 70 chuyển tuyến trên (chậm nặng)

Chronological age refers to the period that has elapsed beginning with an individual's birth and extending to any given point in time.